

ROMANLARDA ÖTEKİLEŞTİRİLEN KİMLİK: DIŞ TÜRKLER*

İbrahim BİRİCİK**

Öz

İnsan, yapısı itibariyle psikolojik ve fizyolojik derinliğe sahip bir varlıktır. Bu özelliğinden dolayı duygu ve düşünce dünyası zengin olan insan; sanatsal faaliyetlerin ve temel disiplinlerin merkezindedir. İnsanın duygu ve düşüncelerini, dilin bütün imkânlarından yararlanarak estetik ve etkili biçimde anlatma sanatı olan edebiyat ve bilhassa roman; insanla ve insanın içinde bulunduğu sosyal dünyayla ilgilenir. Öteki olgusu ise, bireyin “ben”lik/kimlik yapılanmasıyla ilgili psikolojik bir durumdur. Çünkü her benlik, etkilendiği bir başka benliğe göre kendi kimliğini yapılandırır. Toplumların ise tarihi süreçte oluşturdukları milli kimliklerini, “öteki” olarak görülen kimlikler şekillendirir. Mesela, Türk’e göre Meksikalı bir diğeri/başkasıyken; Yunan “öteki”dir. Ulus kimliğinin inşasında oluşturulan “biz” bilinci, ötekinin varlığı ile kuvvet bulur. Bu kuvvetin önüne geçilmezlik, sosyolojik ve tarihsel platformda ötekinin mağduriyetini barındırır. Bu mağduriyetler; sistematik asimile faaliyetleri, kültürel dez-entegrasyon ve sosyal dışlamalar ile derinleşir. Meydana gelen trajik durumlar ise romanın özündeki çatışma unsurunu barındırdığından tematik izleklerle romanlara konu olur. “Öteki” imajına odaklanarak ele alınan romanlardan Sevinç Çokum’un Hilal Görününce’sinde ve Cengiz Dağcı’nın Benim Gibi Biri’sinde Kıırım Türklerinin; Alev Alatlı’nın Yaseminler Tüteri mi, Hâlâ?’sında Kıbrıs Türklerinin; Cengiz Aytmatov’un Beyaz Gemi’sinde Kırgız Türklerinin kendi öz yurtlarında asimile faaliyetleri ve ötekilikleri dikkati çeker. Fakir Baykurt’un Yüksek Fırınları’nda ise ekonomik menşeli olup Almanya’ya göç eden Türklerin kültürel dez-entegrasyonuna vurgu yapılır. Beş romanda da ortak olan “Dış Türkler”in öteki görülme trajedisidir. Nitekim roman kahramanlarından ikisi ötekileştirmenin şiddeti ile öldürülürken; biri sürgüne gönderilir; biri intihar eder; diğeri ise asimile olur. İncelenen bu romanlar, 19. Ve 20. yüzyılda Türk dünyasının sosyolo-politik panoramasını da gözler önüne serer.

Anahtar Kelimeler: Roman, öteki, Dış Türkler, kimlik, toplum.

* Bu makale, 23 Ağustos 2016’da 14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Gostivar – Makedonya’da bildiri olarak sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, Öğretmen, MEB
e-posta: ibrahim.bd@hotmail.com

OTHERED IDENTITY IN NOVELS: EXTERNAL TURKS**Abstract**

Human is a living creature who has psychological and physiological depth by his/her build. Human whose emotion and thought world is rich thanks to this specialty, centers on artistic activities and basic disciplines. Literature, and especially novel, which is an art providing to express human's feelings and ideas by benefiting from the possibilities of language aesthetically and effectively, is interested in human and social world which human is included. Its other phenomenon is a psychologic all situation which is related to individual's "ego"/identity structuring because every ego structures its own identity according to another identity which it is affected. Identities which are seen as "other" shape society's national identities which they create throughout historical process. Individuals who are seen other are also subjected to marginalization. For instance, according to Turks, Mexican is someone else; Greek is other. The conscience "we", which has been created during the construction of nation-identity, strengthens with existence of other. Un avoid ableness of this strength contains other's unjust suffering in sociologic and historical platform. These unjust sufferings deep en by systematical assimilating activities, cultural disintegration and social exclusions. As for happening tragical situations, they subject to novels with the matical paths due to the fact that they contain conflict factor in the novel's essence. From the novels, which are dealt by focusing image of "the other", in Sevinç Çokum's novel Hilal Görününce nd Cengiz Dağcı's novel Benim Gibi Biri Crimean Turks'; in Alev Alath's novel Yaseminler Tüter mi Hâlâ? Turkish Cypriots', in Cengiz Aytmatov's novel Beyaz Gemi Kirghiz Turks' assimilating activities and otherness in their own homeland attract attention. As for Fakir Baykurt's novel Yüksek Fırınlar, which is economical-origin, cultural disintegration of Turks who immigrated to Germany is stressed in this novel. The common thing in five novels is tragedy of being seen as the other of "External Turks". As a matter of fact, while two of novel heroes is killed, one of them is exiled, one of them suicides, and another one is assimilated by fierce of othering. Studied these novels also display Turkish world's socio-political panorama in 19th and 20th century.

Key Words: Novel, the other, External Turks, identity, society.

Giriş

Toplumun, toplum bilincine varana kadarki süreçte yaşadıkları acı, tatlı tüm olaylar; gerek sözlü gerek yazılı biçimde edebi bir aktarımla bir varlığa kavuşur. Roman da, sosyal dokuyu ve toplumsal hafızayı yansıtan sanatın en önemli formlarından biridir. Birey-toplum arasında gerilim veya bütünleşmeyi sağlayan varlığın bir yaptırımı veya gereksinimi olarak öteki/ötekilik ile karşılaşılır. Öteki kavramı hem benliğin hem de toplum bilincinin ifadesi olan "biz"liğin ontolojik dinamiklerinden olduğu incelendiğinde görülecektir. Milli kimlik bilinci de bu olgu ile sağlandığından dolayı dünyanın hemen hemen her yerinde varlığını sürdüren "Türk" millî kimliğine karşı onun düşmanı olarak görülebilecek

kimliklerden bir ötekileştirme ile karşılaşılacaktır. Bu ötekileştirmenin ızdırabını ise romanlara yansıdığı gibi Dış Türkler de çeker. Öteki olma ve ötekileştirme, anlatıcıdan ziyade romanlara yansıyan olaylardan oluşan ve romanlardaki karakterlerin oluşturduğu çatışma kaynaklı söylem ile ortaya çıkmaktadır.

“Öteki” Kavramı

Kelime anlamı olarak öteki, Türkçe sözlükte; sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olandır. (2005:1551) Türkçe Altın Sözlüğü’nde; “biz”den olmayandır. (1999:258) Öteki kavramı; belli bir konumun, durumun, varlığın tam karşısında yer alanı; karşıt ikiliğin hep değersiz görülen tarafını temsil eder. Öteki kavramının “ne” olduğuna, “nasıl” bir olgu ve algılama olduğuna dair felsefeden psikolojiye, edebiyattan siyaset bilimine kadar birçok yorum getirilmiştir. Bu tanımın sonuçlandırılması, sosyal bilimlerin her alanına katkı sağlayacaktır. Psiko-sosyolojik bir ifade ile öteki, “ben” ya da “biz” olmayanın kişileştirilmesidir.

Tarihsel süreç içerisinde öteki kavramına sosyolojik ve antropolojik olarak araştırmacılar tarafından kuramsal yaklaşımlar getirilmiştir. F.Keyman (Keyman, Mutman&Yeğenoğlu, 1996) önderliğinde yapılan çalışmada öteki kavramına beşli tasnifat yapılır. Bunlar; kavram olarak nitelendirildiğinde ampirik nesne olarak öteki, modern olmayan ifade edildiğinde kültürel nesne olarak öteki, benlik yapılandırılmasında bir varlık olarak öteki, bilgi nesnesi durumunda söylemsel bir yapı olarak öteki, farklılıkların oluşum sürecinde farklı olan ötekidir.

Kimlik, “Ben” ve Öteki

Öteki, sosyolojik ve psikolojik derinliği olan bir kavram olduğundan bireyin kimlik oluşumunu etkiler. Bireyin kimlik oluşumuna etkisi olmayan birey, öteki değildir. Etkisiz olan bu birey, diğeri/başkası kavramı ile konumlandırılır. Bu bireyin (diğeri/başkası) öteki olabilmesi için benlik yapılanmasının yanında bireyin kimliğini, tarihî ve kültürel noktada da etkilemelidir. Kimlik, yokluktan varlığa uzanan inşa sürecinde “olma”nın şuurudur. Bu oluş, ötekinin varlığına bağlıdır.

“Ben kimim?” sorusunun dayanağı olan “ben”in tanımlanması, kimliğin sosyo-psikolojik boyutuna işaret eder. Kişinin “ben”liği ile “kim”liği arasında yadsınamaz bir bağ vardır. Çünkü psikolojide kimlik kavramı, “benlik” olarak tanımlanır. Benlik, bireyin kendisi için edindiği bilinçlilik durumunun bütünüdür. “Benlik”, bireyin toplumda “kim olduğunu” tarif eder ve bireyin diğerleriyle ilişkisine göre şekil alır. Kimlik ise bireyin içe dönük benliği ile değil; dışa dönük toplumsal benliğiyle alakadardır. Tanpınar’ın ifadesiyle; insanoğlu kendi ferdiyetini ancak içinde yaşadığı cemiyetle idrâk etmektedir.“Öteki”lerin, davranışlara verdiği geri bildirimlerle benlik/kimlik şekillenir.

Benlik, bireyde tanımlandıktan sonra başkaları tarafından tanınmak ister. Bu “başkaları” ifadesi öteki’yi konumlandırır. Tanınan/Tanımlanan benlik, tanımlanma sürecinde kimliğini oluşturur. Çünkü psişik bir olgu olan benlik, toplumsal bir olgu olan kimlik oluşumuna doğru varoluşsal bir süreç

takip eder. Bireyin kimlik sahibi olabilmesi için kendisini diğerlerinden/ötekilerden ayıracak bir tarzı olmalıdır. Bu tarzın oluşumu, toplumsal değerlere bağlıdır. Aynı zamanda bireyin kimliği biraz da kimlere karşı olduğuyula bilinir. Böylelikle kimlik oluşumunda ‘öteki’nin dominant bir etkisi vardır. Birey; “Ben erkeğim” diyerek kadın olmadığını, “O fakirdir” ifadesi ile zengin olduğunu belirtir.

Genel olarak ele alınırsa öteki, önyargı evreninde kurulmuş bir tipoloji dünyasının temsilcisidir. Bireyin, kendi zihni tasavvurunu uyguladığı iktidar tekniğidir. (Subaşı 1999:87) “Ben” ile “öteki” arasındaki ilişki süreci, biri diğerini tamamen etkisi altına almaması koşuluna bağlıdır. Ancak ötekilikteki sınır, farklılıkların kavgaya, bölünmeye ve ayrı düşünmeye sebep olması ile bozulur. Zaten farklılığın, diğerine üstünlük iddiası taşıdığı andan itibaren ötekileştirme ile karşılaşılır. (Şengül 2007:100) Bu ötekileştirmedeki fanatizm, sosyal ve ortak yaşam platformunun dengesini bozar. Bu durum “biz” ve “öteki” algılamasını gün yüzüne çıkartır.

“Biz” ve Öteki

Sosyal bir varlık olan insan, özü itibariyle toplum içinde yaşamaya mecburdur. Bu zorunluluktan dolayı toplumun ve toplum içindeki kişilerin gelenek ve kültüründen etkilenir. Bu etkileşim sürecinde toplumun her bireyiyle karşılaşma ihtimali vardır. Bu durumda bireyler, kendi kimliğini oluşturmada ya da kendini tanımada ötekine ihtiyaç duyar. Kendini keşfeden “ben”, aynı çıkarlar doğrultusunda bir araya gelen “ben”lerle “biz”i oluşturur. Çünkü “ben” olan birey, topluma aidiyet duygusuyla bağlı olduğundan ortak dil ve kültüre sahip insanlarla “biz”i oluşturarak ulusal bilincin, toplumsal kimliğin ortaya çıkmasına sebep olur. Çünkü *“Bir başka kültürle yapılan kıyas, kimliği meydana getirir. Kimliğin keşfinde “ben” ve “öteki”nin farkına varmak yatar.”*(Arıkan 2003:63)

Öteki, “ben” ve “biz” tahayyülünün bir karşıtlığı olarak ortaya çıktığı için “biz” denen kolektif kimlik ile öteki arasında çatışma zemini oluşur. Öteki, merkezi kimliğin kaygılarının ve tereddütlerinin temsilcisidir. “Biz” ile “öteki” arasında yoğun farklılıklar bulunabilir. Bu farklılıkların belirleyicileri ise bireyin sosyalleşme sürecinde içselleştirerek sahip olduğu kültürel, tarihsel ve siyasi kodlardır. (Solak 2013:38) Kişinin kendi deneyimleriyle veyahut ait olduğu toplumun ortak algılamasıyla oluşan kültürel paradigması, kendi imaj ekseninde olamayan bireyleri ötekileştirir. Modern zamanların algılamasında ötekilik her türlü düşmanlığın ve reddetmenin yöntemidir. Çünkü ötekilik, “ben” ve “biz” ile ortak özellikleri paylaşmayan zihniyeti ve temsilcisini “öteki” görür. Bunun neticesinde “biz” ve “öteki” denilen sosyal grup temsilcilerinde farkında olmadan alt kimlik-üst kimlik problemi oluşur.

Z. Bauman kimlik üzerine insanların korktuğu şeyin terk edilme, dışlanma, reddedilme, oy birliğiyle atılma, sahipsiz kalma, düşkün sayılma, olunan şeyden mahrum bırakılma ve olmak istenilen şeye izin verilmemesi gibi durumlarla şekilleneceğine değinir. (Eskici, 2019) Bu şekillendirme ötekileştirmenin fonksiyonlarıdır. Bundan dolayı Bauman, kimlik üzerine üretilen bu tarz politikaların toplumsal ilişkileri çıkmaza soktuğunu da belirtir.

Öteki imajı, “biz”lerden meydana gelen ulusal sistemin yapılandırılmasını ve o ulusun ideal toplum modelini belirlemesini sağlar. “Öteki” ve “biz” ilişkisi, birbirini tamamlayan ve tanımlayan bir ilişki olduğu için öteki dışlanırken, biz; biz oluşturulurken de, öteki biçimlendirilir. Biz, kendisinin nerede olduğunu, ne olduğunu bilir ve geri kalan her şeyi, bu duruma göre konumlandırır. Toplumda oluşturulan “öteki” imajı, diğerindeki “biz” duygusunu güçlendirir.

Kültürel kimlik ve ulusal bilinci oluşturmak, “öteki”yi yeniden kurgulamaktan geçer. Çünkü toplumun her bireyi, kendi kültürel ve toplumsal kimliğini “öteki”ne karşı verilen mücadeleyle şekillendirir. Bu konuda “Medeniyetler Çatışması” iddiası ile gündeme gelen S. P. Huntington “*Bizler kim olduğumuzu, bir de kim olmadığımızı bildiğimizde ve çoğunlukla da kime karşı olduğumuzu bildiğimizde biliriz.*” cümlesiyle kültür ve medeniyet bilincinin oluşumunda “öteki”nin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. (Huntington 2007:83) Çünkü insan, ötekinin keşfi ile kendi kimliğini keşfeder. Çünkü Beyaz adamın, Kızılderili ile karşılaşmadan önce beyaz tenli olması, kimliğinde bir anlam ifade etmez.

Sosyolojik dinamizmi muhafaza eden “ben”ler, temel tarihi ve kültürel değerlerin ortak paydasında buluşurlarsa “biz”i oluştururlar. Ortak paydada problem çıkmayabilir ancak ortak olmayan paylar, toplumda baş gösterince “biz”in içindeki “ben”ler arasında ötekileşme problemi görülür.

Edebiyat ve Roman

Ötekiler, hayatın içinden edebiyat ve romana yansydıkları için edebiyatı ve roman formunu incelemek yerinde olacaktır. İnsan, yapısı itibariyle psikolojik ve fizyolojik derinliği olan bir varlık olduğu için temel bilimlerin ve disiplinlerin odak noktasındadır. İnsanın bu derin yapısından estetik ve güzellik duygusunu açığa çıkartma hissi, sanatı ve edebiyatı meydana getirir. (Çetişli 2008:15) Edebiyat; insanla ve insanın içinde bulunduğu sosyal dünyayla ilgilendiği için özünde toplumsal norm ve kültürel değerleri yansıtır. Toplumun dinamizm noktası olan insan, edebî eser vasıtasıyla mikro-toplum hüviyetini kazanır. Bu sebeple toplumun tüm kesimlerinden insanlar, bir şekilde edebiyata konu olur.

Toplum hayatına etkili bir şekilde yansıyan ve bireyin trajedisini sebep olan her olay, kültür hayatının derinliklerinde ve edebiyatta yansımaları bulur. Jale Parla’nın ifadesiyle bu durum; Aristo’unun mimesini (taklit, yansıma) andırır. (Parla 2013:331) Özellikle roman türü, bu durumu ve gerçeği ayrıntılı biçimde ele alan edebiyat formudur. Mehmet Kaplan’a (Kaplan 1990:56) göre roman; kavram olarak ele alındığında hayatı her cephesiyle geniş olarak kavrayan ve her şeyi bir akış, değişme ve gelişme olarak idrâk eden bir duyuş tarzına dönüşür.

Toplum ile insan arasında bağ kuran roman; insanlık tarihinden itibaren romans, pikaresk/masalımsı anlatı olarak anlatı türlerinin 19. yy’da birey unsurunu ele alması ve insan gerçeği üzerine yoğunlaşması bakımından muhtevasında kırılma yaşayarak modern anlatı türüne dönüşür. Bu dönemde kapitalizmin yayılmasına paralel olarak ilerleyen roman, zamanının içtimai, siyasi ve iktisadi olaylarından beslenerek insanın yalnızlaşmasını ve yabancılaşmasını anlatır. (Özdemir 2011:96) Çünkü

Bakhtin'e göre roman, bir dönemin hayatının ansiklopedisidir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle bu türün *protoromanı* Don Kişot olmasının sırrı bu realiteye kavuşma isteğidir.(Ataş 2014:22) Klasik trajedinin anlatımı olan geleneksel roman; toplumun değerlerinden kopan, sosyolojik değerleri eleştiren ve dünyayı eşitsizlikler içinde birleştiren kapitalizmin doğurduğu modern romandan bu yönüyle ayrılır.

Ian Watt'a göre aristokratik edebiyatın ürünleri olan romans ve destanlar; yerlerini realizm ve orta sınıf değerlerinin doğduğu, insan tecrübesinin "*action*" ve "*fiction*"u ile burjuva destanı olan romana bırakır. (Kantarcioglu 2008:28) Schroder'in roman tarifindeki "orta sınıfın destanı" tanımı ile Hegel'in "burjuvazinin modern destanı" paralellik arz eder. (Timur 2002:362) Roman, "bireyin realitesi" ve "insan gerçekliğine" odaklandığından dolayı bireyin kimlik inşasında rolü olan ve sosyolojik yapılanmayı etkileyen "öteki" imajına ve "ötekileştirme" algısına bigâne kalmaz. Ele alınan beş romanda çeşitli sebeplerden dolayı anavatanlarından ve öz yurtlarından ayrı kalan Türklerin dışlanma politikasına ve kendi yurtlarında öteki görülen Türklerin asimile faaliyetlerine değinilir. Romanın ve romancının vazifesi ise bu ötekileştirmede ele alınan insan trajedisini, edebi forma sokarak dile getirmesidir. Nitekim nesnel gerçeklik öznel tasarımlarla romancı tarafından yeniden üretilir. Ebetteki sosyolojik düzlemde kimlik inşasının bireyin benliğine etkisi, romanlarda yankısını bulacaktır. Trajik olmayan sanatın verimsiz olduğuna inanan Türk romancıları, ele aldıkları konularla ve verdikleri eserlerle dünyadaki Türklerin yaşadığı trajediyi gözler önüne serer.

Bir Ötekileştirme Nedeni: Millî Kimlik

Her bireyin, toplum bilincinin oluşmasında en büyük etken, bireyin içinde bulunduğu toplumun millî kimliğidir. Millî kimliğin özünde bireyin etnik olarak kimliği bulunur. Etnik perspektiften bakan bireye göre başka bir etnik topluluğa ait birey, yabancı ve "öteki" konumundadır. Ancak unutulmaması gereken nokta şudur ki; bir Türk'e göre Arjantinli öteki değil, başkası ve diğeri olurken bir Yunan, bir Türk'e göre ötekidir. Çünkü toplum bilincinin oluşmasında, tarihî süreç içerisinde Yunanlı kimliği ulus bilincine etki eder. Böylelikle ötekilik kıstası, millî kimliğe etki edip etmemesine göre değerlendirilir.

Her türlü kimliğin karşısında olan farklı kimlik, birbirinin zıttı/karşıtı olduğu için "öteki" kavramı da değişkenlik gösterir. Öteki, kimliğin oluşumuna direkt bir şekilde etki ederken; "diğerleri" denen ötekinin farklı ve zayıf versiyonunun, kimlik oluşumuna etkisi zayıftır. Buna paralel olarak her kimlik normunun karşıtı öteki değildir. Çünkü "diğerleri" denen geniş bir sosyal dışlama alanı ile karşılaşılır. Bu alan, "öteki" olmayan toplulukları ihtiva eder. (Davutoğlu 1996:22) "Öteki" tek boyutlu bir dışlama iken "diğerleri" zihinsel olarak geniş boyutlu ama etki alanı olarak dar bir dışlamadır. Mesela, bir Sırp için "öteki" Müslüman ve Boşnak iken "diğerleri" kapsamına Meksikalı ya da Çinli girebilir. Bir Türk'e göre Yunan "öteki" iken Brezilyalı "diğerleri" ile konumlandırılır. Bu durum, somut/dışsal ötekini gösterir.

A. Smith'e göre millet olabilmek için etnik bağ ve duyguların kümelenmeleri gerekir. Ona göre önceden mevcut etnik kimlik ne denli güçlü ve inatçıysa bu kimliğe dayanarak bir milletin doğabilme ihtimalide o denli fazladır.* Ancak ötekilik ile bu etnik bağa yamanmaya çalışılan tahayyülî bir icat ve ötekileştirme politikaları hem millet olma bilincini hem de yeni ötekileri de ortaya çıkarır. Unurulmamalıdır ki Smith diğer milliyetçilerin tam tersi bir istikamette, milletlerin modern bir yapı, kurgu, hayal yahut icat olmadığını da belirtir. "Ötekileştirmenin Kökenleri"ni araştıran Nurullah Özbek ise şu tespitte bulunmaktadır: "*O günden bu yana, farklı toplulukları onların dillerinden, dinlerinden, yaşama biçimlerinden, kültürlerinden, fiziksel görünümünden ya da derilerinin renginden yola çıkarak 'ötekiler' olarak tanımlamak ve yeri geldiğinde onları günah keçisi ilan edip düşmanlaştırmak kökleşmiş ve kurumsallaşmıştır.*" (Karaduman 2010:2886)

Bu durumlar nazara alındığında öteki olarak görmenin en çok hissedildiği alan etnik açıdan farklı olma durumudur. Millî kimlik bilincinin korunması ve pekiştirilmesi, ötekini olumsuzlamakla oluşturulur. (Aytav 2011) Bu durum insanları, millet kategorisinde ayırmaya tabi tutar. Bu konuda çalışması olan Herkül Millas (2000) "*edebiyat metinlerinde imajlar konusu ulusal (ve başka) kimliklerle de doğrudan ilişkilidir.*" cümlesiyle millî kategorileştirmeye imaj perspektifinden değer kazandırır. Nitekim edebiyat metinlerinde imajlar konusu, ulusal kimliklerle de doğrudan ilişkilidir. Kimlik oluşumunda öteki, diğer bir deyişle "ben" ve benim gibi olmayanları oluşturan "öteki" kavramı, özellikle ulusal kimliğin oluşturulmasında etkilidir. Aynı zamanda bu durum, "*Kıyımlar, sürgünler, çekilen acılar...Bütün bunlardır ulusun yeniden doğuşunun öyküsü*"dür. (Millas 2000:279) B. Anderson, "Hayali Cemaatler" kitabında "ulus"ların milliyetçiler tarafından kadim topluluklar olarak değerlendirilmelerine rağmen gerçekte görece yakın bir dönemde (on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda) belirli siyasal gelişmelerin ve toplumsal-iktisadi belirlenimlerin sonucu olarak "icat edilmiş" topluluklar olduğu fikrinden yola çıkar.† İcat edilen öteki, ulus kimlik için ve bu kimliğin pekiştirilmesi için olmazsa olmazlardandır.

Ulus bilinç inşasında Eric J.Hobsbawm'a göre geçmiş ve tarih önemlidir. Geçmişin gücü, sadece daha önceleri gerçekleştirilmiş bazı olaylara tanıklık etmesinden ve geleneğe dair bilgilerimizi temellendirdiğimizden kaynaklanmaz; geçmiş aynı zamanda bugünü de belirleme gücüne sahiptir. (Güder, 2016:11) O, gelenek ve geçmişi değerlendirme hakkında yeterli bilgi ve bakış açısına sahip olunmadığı müddetçe ulusçuluk olgusunun yeterince idrak edilemeyeceğini iddia eder. Böylelikle öteki gibi geçmiş de "geleneğin icadı" için kullanılır. Geçmiş, şimdiden dizayn edilerek öteki, bu kurguda başrolüdür. Böylelikle bir millet, kendi kendini meşrulaştırır.

Ulus bilincinin, kültürel anlamda katalizör bir görevi olduğuna inanan J. Habermas (2013:17); bir ulusa ait olma düşüncesiyle o zamana kadar

* https://www.academia.edu/38502112/Anthony_D._Smith_-_Milli_Kimlik_%C3%96zet, Erişim tarihi: 25.06.2020

†<https://www.birgun.net/haber/benedict-anderson-hayali-cemaatler-in-izinde-bir-asya-uzmani-98333>, Erişim tarihi: 25.06.2020

birbirine yabancı olan toplumun bireyleri arasında dayanışmacı bir ilişki kurulduğunu söyler. Bu ilişki ile şekillenen ulusal kimlik, bölgesel bağlılıkların da üstünde bir etkinlik alanı sergiler. Çünkü 19.yy Avrupa'sında hanedan ve feodalite menşeli halkın içten bağımlılığı, biz-bilinci ile oluşan ulusal kimlikle evrensel boyuta ulaşır. Ulus kimliğinin içinde duygusal bağlılığı içeren biz-bilinci, doğal ve tarihsel ortak yazgılara sahip olan halkların birbirine ait olma bilincidir. Bu bilinci ayakta tutan ve dinamizm kazandıran ise “öteki”nin varlığıdır. M. Bakhtin varoluşun asgari kaidelerini, en az iki farklı sesin varlığına bağlaması ötekinin gerekliliğine işaret eder. Bu anlamda tarih, her perspektiften biz ve ötekinin kimlik mücadelesine sahne olur.

Tarihteki yabancı/öteki kimliktekiler, Türk kimliğini şekillendirdiği gibi; Osmanlı İmparatorluğu da İngiliz/Avrupa tarihinin ve kimliğinin oluşumunda etkili olmuştur. “Doğu-Orta Avrupa’da Türk imgesi/imajı, anavatanın tehdit ya da istila altında olduğu zamanlarda kültürel kimliğin korunmasının bir aracı olmuştur.” (Sabatos 2014:15)Avrupalı kimliğine karşı en büyük tehdit olarak görülen Türk imgesi, “Avrupa devlet sistemi içinde baskın öteki” olarak belirtilir. Hatta Avrupalı bazı kaynaklar[‡]; Türk imgesinin, Avrupalı kimliğin güçlendirilmesine yönelik politik ve ideolojik bir amaçla kullanıldığını dile getirir. (Sabatos 2014:27)

“Millet” olarak adlandırılan ulusal kimlik, bireyin biyolojik yapısından ziyade sosyolojik yapısıyla ilgilidir. (Dayı 2008) Habermas (2013:27) ise kendine özgü devletsel varoluş hakkını alabilen ırk kökenli ve ortak bir yargıya sahip olabilen bir kültür toplumu diyerek millet kavramına ırk yaklaşımını eklemişler. Ele alınan bu beş romanda da “Dış Türkler” kimliğiyle, anavatanı dışında yaşayıp, sosyal ve siyasi sebeplerden dolayı öz yurdunu terk eden Türklerin milli kimlik ve kültürlerinden dolayı maruz kaldığı ötekileştirilmelerine dikkat çekilmektedir. Kırım Türklerinin, Kıbrıslı Türklerin, Kırgız Türklerinin ve Göçmen Türkiye Türkleri’nin dramı ve kendi gibi olmayanları ötekileştiren, öteki algılayan Rus, Alman ve Rum milli kimliğine sahip bireylerin Türk’e bakış açısı bu beş roman aracılığıyla incelenecektir.

1-Hilal Görününce’de Ötekiler: Kırım Türkleri

Dış Türkler konusundaki hassasiyetiyle de bilinen Sevinç Çokum, eserlerinde Türklerin tarih sahnesindeki serüvenlerini ele alır. Bu konuya olan ilgisini ve görüşlerini dile getirmekle kalmayıp eserlerine taşır. Nesrin Tağızade Karaca’ya göre tarih-roman ilişkisi içinde değişik coğrafyalardaki Türk kültür birikimini konu ve malzeme olarak alarak insana odaklı olan ve insanı ayakta tutan ne varsa onları savunan Çokum, özgün ve üretken kalemlerden biridir. (Dervişoğlu 2014:79)

[‡] Bu kaynaklar arasında şunlar gösterilebilir:

Iver Neumann, Uses of the Other: “The East” in European Identity Formation, 1999, s. 39-40

Robert Schwobel, The Shadow of the Crescent: The Renaissance Image of the Turk, 1967, s.19-20

Stephann Greenblatt, Renaissance Self-Fashioning from More to Shakespeare, 1980, s.2-3

Kendisiyle yapılan bir söyleşide eşinin Kıırlı ailesinin çektiği çileleri çok dinlediğini ve bunlardan etkilenecek eserlerine yansıttığını söyleyen Çokum, ötekileştirilmenin soğuk yüzüne tanık olanların hatıralarından etkilenir. (Çokum 2004: 15-16) Kocakaplan da Dış Türkler, yani yurt dışında yaşayan akraba topluluklar hakkında bilinmesi gerekenleri belirtir: “*Bugün Dış Türkler dediğimiz vakit onun geçmişini, aradaki kopuklukları iyi bilmemiz gerekiyor. Bu ifadenin gerisindeki dünya ve kültür bilinmezse, bugünkü bazı meselelere çözüm getirmede elbette güçlük çekilir. Hilal Görününce, Kıırlı Türklüğünün dününe projektör tutar.*” (Kocakaplan 1989: 34)

Sevinç Çokum, *Hilal Görününce* eserinde “hilal” metaforuyla romanda Türk kimliğinin temsil edildiğini vurgular. Çünkü hilal, Müslüman kimliğini ve İslâmlaşmış Türkleri temsil etmektedir. Ayrıca edebiyat ve tarihin birleştiği tarihî bir roman olan bu eserde, tarih zemini üzerine oturtulmuş olaylarda Kıırlı Türklerinin kendi topraklarında “öteki” olarak görülmesi dikkat çeker. Bu eserde Kıırlı Türkleri ile dünya üzerindeki tüm Türklerin vatan sevgisine vurgu yapılır.

Romanın kahramanlarından olan Arslan Bey, kendi şahsında Türk kimliğini muhafaza eder. Onun karşısına ise Rus kimliğini temsil eden İgor Gregoroviç çıkartılır. İgor Gregoroviç, Kıırlı Türklerine öteki olduklarını hatırlatan tutsaklığın sembolüdür. Yurtları elinden alınmış insanlara, onun gibi bir insan, bu kaybedilmişliği sürekli hatırlatır. Başkasının esareti altında yaşayan bir halk, esareti altında bulunduğu ülkenin koşullarına uymak zorundadır. Kanunlar ondan yanadır. Bir hak iddia etmek için önce özgürlük gereklidir. İşte bu romanda İgor Gregoroviç, bütün bunların bir sembolü niteliğini taşır. O, Türklere “öteki” olduklarını hissettiren bir semboldür.(şahin 2011:127)

Gregoroviç çarşıya çıktığında onun alışveriş yaptığı dükkânın sahibine bile halk tarafından iyi gözle bakılmaz. Gregoroviç’in bir Türk dükkânından çizme almak için içeri girmesi oradakileri huzursuz eder. Daha sonra bu konuyu öğrenen Arslan Bey, şahbaz Bey ile birlikte Gregoroviç’in gasbettiği topraklarını görmek için Akmescit’e gider ve onun evine kabul edilir. şahbaz Bey, Gregoroviç ile Arslan Bey’i tanıştıtır. Gregoroviç, yanındaki insanlarla birlikte içki içip eğlenmektedir. Arslan Bey’i de davet eder, fakat teklifi kabul edilmez. Bunun üzerine hafif bir gerginlik yaşanır.

Türklere “öteki” olduklarını hissettiren yabancı roman kahramanları arasında esnaflar da vardır. Bunların başında Kuyumcu Samuel yer alır. Samuel, Giray’a “*Hani nerde o ihtişamlı devir? Git de kavukları kırılmış mezarlara bir bak!*” der. (Çokum 1985:48) Bu söz, Giray’ın kafasını uzun süre meşgul eder. Samuel mutlu görünür. Çünkü Gözyaşı Çeşmesi’ni hatırlatan gerdanlığı Türk’e değil bir Rus’a satmıştır. Gerdanlığın bir Rus’a satılması; geçmişte Kıırlı hanlarının topraklarını Ruslar’a satmasına bir göndermedir. Ruslar, Kıırlı topraklarında kendilerini efendi olarak görmektedirler. Böylelikle efendi-köle ilişkisinde de kölelik misyonunu Türklere yüklerler. “*Asil olmadığını söyleyen Rus var mı ki?*”(Çokum 1985:39) cümlesinde asalet Ruslara has bir kavram olarak algılanır.

Romanın diğer kahramanlarından olan Nizam Dede de tarihi ve kültürü temsil ederek nesline, kültür ve tarihlerinden kopmamalarını tavsiye eder. Millî ve kültürel bağlardan kopulduğu zaman insanın kendi topraklarında

ötekileşeceğine ve kültür miraslarına yabancı kalacakları bilincini aşlamaya çalışır. “*Ah balacıklar, biz yalnız düşmanı değil, özümüzü de tanımıyoruz.*” (Çokum 1985:36) Hatta Nizam Dede, 1854 Kırım Savaşı’nda kendi topraklarının savaş alanı haline geldiği zaman bile Ruslarla savaşan Osmanlılar’ı desteklemek için ihtiyar meclislerinde Ruslar’a karşı millî ve kültürel direnişi destekleyici sözler söylemektedir. Bununla da yetinmeyerek direnişe katılacak olan Kırım Türkleri için savaş malzemelerinden olan kılıç, kama vs. malzemeler üretir.

Nizam Dede’nin şu cümleleri ötekileşmenin zorluğunu gözler önüne sermektedir: “*Ey mübarek taş! Ben beşikteyken Moskof hile ile Kırım’a el koydu. Nice insan kılıçtan geçirildi. Nicesi sürüldü. Kırım’a esaret zinciri vuruldu. Şu kadar yıl geçti, o zinciri kıramadık. Atalarımın kurduğu camiler kiliseye çevrildi. Birçoğunun kurşunları çarşı Pazar satıldı. Şimaldeki bozkırdan, cenuptaki dağlardan ve kıyılardan bir sürü insan kalkıp gitti. Bütün bunlar olanda niye kahırlanmadın, niye yanmadın?*” (Çokum, 1985:141) Rus’un devlet politikalarından olan Kırım Türklerini vatanlarından kovarak gerçekleştirilen ötekileştirme politikası ile Osmanlı Devleti’nin kendi topraklarında yaşayan farklı etnik kimlikteki insanlara davranma politikası arasında karşılaştırma yapılmaktadır. “*Benim bildiğim, Osmanlı ezelden beri kendi gâvuruna Müslümandan fazla sahip çıkar.*” (Çokum 1985:36)

Kırım Türklerinin varoluş mücadelesinin anlatıldığı bu romanda, halkı ayakta tutarak Ruslara karşı “ötekiliği” muhafaza eden şuur, millî kimlik ve kültürdür. Çokum, romandaki mekânlardan en ufak kurgusal motife kadar romanı kültürel sembollerle süsleyerek okuyucuya Ruslar karşısındaki öteki görülmenin dinamizmini sunar.

2-Benim Gibi Biri’nde Ötekiler: Kırım Türkleri

Cengiz Dağcı’nın Kırım Türklerinin Sovyet Rusya’sında yaşadıkları esaret kavramını ve hürriyete özlem hissini yansıttığı *Benim Gibi Biri* adlı eserinde, esaretin ve kaçışın serüveni gözler önüne serilir. Ayrıca Cengiz Dağcı’nın kendi kimliğinden izler bulundurduğu bu romanında; roman kahramanı Dağcı’nın Sovyetler safında yer alarak savaşa girmesi ve kendisi gibi olan arkadaşı Joseph Tucknell ile esaret ve hürriyet olgularını anlamlandırmalarına değinilir.

Eserde rejim tarafından halka siyasi bir rejim benimsetmek istenir. Bu siyasi rejimin genel adı ise komünizmdir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra da komünizm Sovyet işgaline uğrayan ülkelerde zorla uygulamaya konulmuştur. Eserin kahramanı olan Dağcı, hürriyetine kavuşup tekrardan yurduna döndüğünde bu siyasi rejim tarafından öteki görülerek mahkemede idamına hükmedileceğini iyi bilir. Ancak o ve arkadaşı Joseph Tucknell, dağlardan dağlara yaptıkları yolculuklar ile izlerini kaybettirmeye çalışırlar. Rejimin demir pençesinden kurtulmak isterler: “*‘Ben suçsuzum’ dedim yavaşça. ‘Suçsuzsun ha!’ dedi. ‘Hay hay! Bana ben suçsuzum deme! Davan oldu. Mahkeme suçlu olduğumu ispatladı. Ölüm cezasına çarptırıldın. Rejime karşı muhalefette bulundun. Sosyalist düzenine karşı başkaldırdın. Toprak sahibi olmak istedin. Ben bir özgür insan olarak dünyaya geldim, ben özgür insan olarak yaşamak istiyorum dedin. Suçsuzsun ha! Senin gibi sosyalist*

düzenine karşı koyan, senin gibi sözüm ona özgür ekonomi propagandası yapan nice demirbaş politikacılar hapishane bodrumlarının beton duvarları dibinde kurşuna dizildiler.” (Dağcı 2005:28)

Rus/Sovyet rejimi, hükmü altındaki insanlara özgürlük hakkı tanımamaktadır. Sovyet Rusya'nın diktatör olarak bilinen liderleri komünizmi bir dünya sistemi haline getirmek için öncelikle kendi coğrafyasında öteki halklara karşı asimile politikaları uygulamışlardır. Özellikle bu dönemde Müslümanlara karşı bir soykırım hedeflenmiştir.(Yılmaz 2006:150)Tek tip insan yapma modeli ve kimliksizleştirerek asimile etme politikası, halkta korku oluşturmuş ve bu korku halkı vatanlarından kaçmaya yönlendirmiştir. Olayın kahramanının ve arkadaşının kaçıışı da, düzene başkaldırıp ötekileşen kimliğini arama mücadelesini anlatır. Bu ötekileştirme boyutu, insana adını unutturacak kadar şiddetlidir: “*Benim bir adım vardı. Yıllar öncesi. Şimdi adsızım.*” (Dağcı 2005:25) Kaçtukları ve öteki görüldükleri siyasi sistem, insanî hak tanımadığı ve insanı köleleştirdiği için Dağcı, kaçıışı ile hürriyetini aramaktadır. “*Ben toprağa bağlı; ben toprağa âşık; ben toprağın insanı olarak yaşamak istediğimden ötürü yargıcın önüne çıkarıldım, tutsaklar evine atıldım; aşığıldım, onurum kırıldı; insanlığımı yitirdim.*” (Dağcı 2005:24) Dağcı; sadece dünyanın bir parçası olan insanın, dünyanın bir parçacığının da insana ait olması gerektiğini savunmaktadır.

Dağcı, iki esaret arasında kalır. Birincisi kendi öz vatanında ötekileştirilme sonucu esirdir. İkincisi ise savaşta esir düşer. İkinci esaretinden hürriyetini aramak için kaçır. Bu kaçışta üç kadınla tanışır ve üçüncüsü ile evlenir. Magdelana isimli bayandan çocuğu olur. Vatanından uzak bir memlekette tam huzura kavuşacakken kaldıkları barakadan da kovulurlar ve karısıyla beraber belirsizliğe doğru yola çıkarlar. Dağcı'nın bu kaçıışı ve belirsizliğe karşı yola çıkışı; tarihte Kırım Türklerinin sürgününe benzer. Romanın yazarı Cengiz Dağcı da vatandaşı olduğu devletin rejimi tarafından -diğer bütün Türklere de yapılan- “ata mirası” topraklarından koparılan Kırım Türklerinin 1929 yılında Ural bölgesine sürgün edilmesine tanık olur. 1931-1932 yıllarında da büyük toprak sahibi Kırımlı köylüler tasfiye edilip Kızıltaş'ta kolhoz rejimi kurulur. 1933-1938 yılları arasında Kırım Türklerinin önde gelen aydınları sürgüne gönderilerek yok edilir.18 Mayıs 1944 tarihinde ise yüz binlerce Kırım Türkü'nün bilmedikleri topraklara sürgüne yollanır. (Kocakaplan 2010:26) Yapılan bu ötekileştirme ve asimilasyon faaliyetlerinin hepsine Dağcı, tanık olur. Dağcı'nın (bütün Türk milletine gönderme olarak) böyle bir politik ötekileştirme sürecine tâbi tutulması, Dağcı da öteki olma düşüncesinin doğmasına neden olur.

Kırım Türklerinin ötekileştirme politikasına iki roman da değinilmesinin nedeni; Ruslar tarafından yapılan ötekileştirmenin ve asimilasyonun Kırım'ın sosyolojik boyuttaki kronolojisine yer vermektir. Romanlarda 1850'lerdeki ve 1940'lardaki Kırım'ın ve halkının ahvali gözler önüne serilir. Çünkü *Hilal Görününce*'de yeni yeni asimile faaliyetleri başlamış; Kırım Türklerinin gelenek ve görenekleri, yer isimleri değiştirilerek yapılmaya başlanmış; toprakları sistematik bir şekilde kültürel bir soykırıma maruz bırakılmıştır. Kırım'ın başkenti olan Bahçesaray, zamanında vadiye gizlenmiş bir hazine iken romanın zamanında yıkılmış bir medeniyetin izlerini taşır. *Benim Gibi Biri* eserinde de ise romanın kurgusal zamanı Sovyet/Bolşevik/Rus siyasi rejiminin kendisini İkinci Dünya Savaşı

ile muhafaza etmeye çalıştığı 1940'lardır. Bu dönemlerde Kırım Türklerinin Sovyet komünist rejimini kabul etmeyerek suçlanmaları ve bu suç nedeniyle idam olmamak için topraklarından/vatanlarından ayrılışının hüznü dile getirilir. Cengiz Dağcı, savaştan kaçarak yurdundan ayrılmak zorunda kalan romanın kahramanı Dağcı'ya kendi kimliğinden bir parça olarak ismini verir. Bu romanda yazarın hayatından gerçek kesitler de romanın kurgusuna dâhil edilir.

3-Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?'da Ötekiler: Kıbrıs Türkleri

Alev Alatlı'nın, *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* romanı, Kıbrıslı genç bir kızın hayatını ve eş zamanlı olarak Kıbrıs adasında yaşayan toplulukların sorunlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ve çatışmalarını anlatır. Roman, 1950'li yıllarda Kıbrıs'ın Karpas bölgesinde, Aziz Andreas Manastırı'nın zangocunun kızı, Eleni Klo Morias olarak doğan, Lefkoşa'da tamir ustası Arif'le evlenip din değiştiren Naciye'nin başından geçen acıklı olayların hikâyesini anlatmaktadır.

Romanda karşılaşılan en önemli çatışma din eksenli kaynaklanan etnik milliyetçiliktir. İki farklı dine ve milliyete mensup iki toplum arasındaki olumsuz elektriklenmelerin temelini dinî ve etnik farklılıklar oluşturur. Rumları Türklere karşı kışkırtan kişilerin çoğunun toplumda söz sahibi olan papazlar olması, eserde çatışma unsuruna zemin hazırlar. Peder Andrias, Peder Paulos gibi kişiler, cemaatlerini, Türkleri Ada'dan atmaya ve yok etmeye yönelik kışkırtmalarda bulunur. Bu kışkırtmalar sonucunda, Ada'da iki toplum arasında meydana gelen olayların, çatışmadan savaşa götüren boyutlara ulaşmasına neden olurlar. Romanda tansiyon giderek yükselir: *"Kim alacak bu delikanlının öcünü? Kime düşer bu kutsal ölümün öcünü almak? Sizler Aziz Paulus'un, Aziz Barnabas'ın torunları değil misiniz? Bu Ada'nın her karışı sulanmadı mı, azizlerin kanıyla? Aziz Andrias'ın kutsal mezarında mavi beyaz bayrağımızı görmek için ne zamana kadar bekleyeceksiniz? Ne malınız, ne bahçeleriniz ne de aile sorunlarınız, bizi durdurmamalı! Çünkü bugün, bir başka ulusla paylaştığımız, dört tarafı sularla çevrili toprak parçası size yetmez! Kıbrıs, ancak Yunanistanla vardır!"* (Atlalı 2009:60)

Bu cümleleri söyleyen Peder Andrias "Vivo Enosis" yani Büyük Yunanistan hayalini gerçekleştirmek isteyerek etnik militarizmi körüklemektedir. Ayrıca o, papazların sözünü dinleyen halkın da Türkleri ötekileştirerek Ada'dan kovmalarını ister. Cenaze törenine katılan Türkler ise bu tarz milliyetçi söylemleri duydukları zaman ötekileştirmenin farkına varmışlar ve cenaze töreninden uzaklaşmışlardır. *"Ben kaçıyorum." diye fısıltadı Sabri Efendi, Kristo'ya.* (Atlalı 2009:61) Sabri Efendi'nin arkadaşı Kristo ile birlikte Rum bir çocuğun cenazesine gelmesi, Ada'da Türkler ile Rumların yüzyıllarca acı ve tatlı günlerinde beraber olarak dostça yaşadıklarının göstergesidir. Ancak 19.yüzyıl ile milliyetçi söylemlerin uygulamaya geçirilmesi ve Ada'dan da İngiliz yönetiminin çekilmesiyle etnik şovenizm kökenli çatışmalar oluşmaya başlamıştır. Bu şovenizme şu şekilde şahit olunur: *"Kırt!" dedi Hristos. "Kırt!" eliyle boğazını keser gibi yaptı. "Seninkilerin hepsini temizledik! Bir tek Türk piçi bırakmadık Kıbrıs'ta. Senin gibi Türklere orospuluk edenleri de, Barnabas'ın çarmihına*

çiviledik, verdik fitili, yaktık! Anladın mı, döner kebab yaptık! (Alatlı 2009:226)

Makro düzeyde bu tarz ötekileşmeden kaynaklanan etnik çatışmalar olurken mikro düzeyde de Eleni / Naciye'nin hayatından etnik kimliğinden dolayı ötekileştirilme manzaralarına şahit olunur. Yetim olan Eleni, tamirci olan Arif'i sever ve din değiştirerek Naciye ismini alır. Ancak her iki taraf da ona karşıdır. Hristiyanlar onu aforoz eder, Müslümanlar onu kâfir görerek bir türlü kendilerinden saymaz. Hatta EOKA'cılar tarafından öldürülen Türk komşularının acısını Naciye'den çıkartırlar: *“Seninkiler öldürdüler gadını işte. Biz bilmeyik mi, domuzdan post, gâvurdan dost olmaz diye.”* (Alatlı 2009:122)

Arif'in yengesi Şekibe, Naciye'yi öteki olarak görerek ona kin besler. Naciye'nin karnında taşıdığı yeğenin çocuğuna da *“gâvurun dölü”* diyerek onu sahiplenmez. Bebek hakkında şöyle düşünülür: *“Doğsa ne olacak, doğmasa ne olacak gâvurun piçi! Doğmasa daha iyi!”* (Alatlı 2009:122) Bu olay, Şekibe'nin etnik milliyetçilik yaptığını göstermektedir. Oysa Naciye, Arif'e dört çocuk vererek Müslüman olarak Türk kimliğine sahip olmuştur. Aynı zamanda ülkede ve mahallede meydana gelen şiddet olayları mahalleli tarafından da haçın hilâle olan savaşı olarak adlandırılmaktadır. Naciye, kendisine atılan iftira sonucu Arif ve toplum tarafından dışlanır. Şaşkın ve nereye sığınacağını bilemeden Atina'ya gelen Naciye/Eleni, geçmişini gizleyerek bir Yunanlı ile evlenir. Ama daha önce bir Türk ile evlenmiş olduğunu birileri ortaya çıkarınca kocası onu vurur. Vurulduğu zaman ise Eleni Naciye'nin *“Sozuklarım. Hasanımı, Hüseynim, Peykerim, Sonerim, oy!”* (Alatlı 2009:221) feryâdı kimlik bunalımı geçiren Eleni/Naciye'nin kişisel dramını gözler önüne sermektedir.

Ölürken Eleni (Naciye) bir yandan kelime-i şehâdet getirirken bir yandan da haç çıkarır. Bu durum onun etnik ve kültürel kimlikli dönüşümünün sonucu ve iki kimlik arasında her iki taraf tarafından ötekileştirilerek kimliksiz kalışının ifadesidir. Sonuçta Kıbrıslı bir Türk olmak, Kıbrıslı bir Rum tarafından öteki görülmenin nedenidir. Aynı şey tersi bir durum için geçerli olacaktır. Nitekim her iki kimlik de kendi öz varlığını birbirlerine göre şekillendirir. Bundan dolayı Türkler tarafından eski kimliği Rum olan Eleni'nin ötekileştirilmesindeki şiddet; Türklerin de Rumlar tarafından ötekileştirilmesinin şiddetine paraleldir. Eleni'nin ikinci kocası olan Yunanlı Glaskof, karısının bir Türk ile evlendiğini öğrenmesi sonucu onu öldürmesi, öteki olarak algılanmaktaki şiddet boyutunu gözler önüne serer.

4-Beyaz Gemi'de Kimlik Yitimi Tehlikesi İle Yüzleşen Ötekiler: Kırgız Türkleri

Cengiz Aytmatov tarafından 1970'de yazılan Beyaz Gemi romanı, yirmi dile çevrilerek yüz binlerce kişiye ulaşmıştır. Roman, 7-8 yaşlarında anne ve babası tarafından terk edilen, dedesi ve üvey ninesi tarafından büyütülen “Adsız Oğlan”ın, masallar/efsaneler aracılığıyla kurduğu hayal dünyasındaki mutluluğu yakalamaya çalışmasını anlatır. Eser, dış görünüşü itibarıyla çocuğun hayat karşısında yalnızlığını konu edinmiş olsa da Kırgız hayatından ve milli/manevi değerlerinden derin izler taşır. Aytmatov, “Adsız

Oğlan”ın dedesi İhtiyar Mümin’in anlatıları ile yaşamında oluşturduğu değerlerle, bir milleti/Kırgız Türklerini var eden değerlere ulaşmaya çalışır.

Her eser, yazarlarından izler taşır. Milli masal ve efsanelerle bezenen eser de Aytmatov’un kimliğini yansıtır. Çünkü Aytmatov’un milli/manevi kültürünün oluşmasında ve bu değerleri muhafaza etmesinde, çocukluğunda ninesinin masal ve efsaneler anlatması ve gittiği törenlerde Manas Destanı’nı dinlemesi etkili olmuştur. Hatta bu romanı yazmasında Aytmatov’un Isık Gölü ziyareti sırasında Buğulu bir yerlinin etrafındakilere maralı öldürmesini büyük bir zevkle anlatması ve Aytmatov’un bu durumdan müteessir olarak Kırgız neslinin asimile olmaya başladığını/asimile olduğunu/kimliğini kaybettiğini fark etmesi etkilidir.

Beyaz Gemi’nin her satırında kültür motiflerine rastlanır. *Beyaz Gemi*’de geleneklerinden koparılmaya çalışılan ve bağımsızlık mücadelesi veren halkın sıkıntıları ve ötekileştirilmesi gözler önüne serilir. Romanda her bir karakter ve olay yaşanan zamanla paralel olarak sembolleştirilir. “Adsız Oğlan”ın masalını kimsenin bilmemesi, o zamanın Sovyet Rusya’sının baskısı dolayısıyla yeni yetişen neslin kendilerini yalnız hissetmesi, duygu ve düşüncelerini kimseye söyleyememesinin ifade eder. Zaten yazarın, çocuğa isim vermemesindeki ironi, ötekileştirilme sonucu kimliksiz yetişen nesillerin ifadesidir. Nitekim her isim, kolektif kimliğin çağrışımdır. “Başımdaki şu Kırgız şapkası nemize yetmez.” (Aytmatov 2008:27) diyen İhtiyar Mümin ise kendi kültürüne ve değerlerine bağlı olan ve kendisindeki bu değerleri masallar aracılığıyla torununa aktarmak isteyen, Sovyet Rejiminin ötekileştirme baskılarına rağmen kültürünü kaybetmemeye çalışan geleneğin/insanların temsilcisidir. Bu kişi, “ihtiyar” olmasıyla geleneği; “Mümin” ismiyle milli ve manevi değerlere inancı; “dede” olmasıyla da kültürel aktarıcı misyonunu sembolize eder.

“-Ne duruyorsun be adam! Bırak dedik sana zırvalamayı! Kendi aklını oynattın diye başkalarının da mı bu masallara inanacağını sanıyorsun?” (Aytmatov 2008:79) cümlelerini söyleyen Orozkul zamanın Sovyet/Komünizm rejimini temsilcisidir. İsmi Orozkul olması “Rus kulu” olduğunun çağrışımdır. İhtiyar Mümin’in bu kaba adamın her dediğini yapması mecbur kalmasından dolayıdır. Çünkü Orozkul, rejimin köye atadığı kolhoz başkanıdır. İhtiyar Mümin, rejimin temsilcisine karşı pek sesini çıkaramaz. Gerçek düzlemde ise zamanın Sovyet baskısı dolayısıyla çoğu halk, birkaç isyan dışında sesini çıkartamamıştır. Baskılara karşı sadece içten içe isyan ederler. Aslında bu eser de içten içe isyanın ve Aytmatov tarafından rejime karşı dillendirilen tepkinin yansımasıdır. Orozkul’un eserde kısır olması ile Aytmatov, ötekileştirilen yeni Kırgız Türk neslinin ve asimile eden zihniyet olan Sovyet rejiminin devam etmeyeceğini gösterir.

“Sonra evde hep Rusça konuşulur. Kaba köylü ağzı, eşikten içeri adımını atamazdı.”(Aytmatov 2008:73) cümleleriyle Orozkul’un diğer yönü görülür. O, bu yönüyle yozlaşan ve değerlerinden kopartılan Kırgız Türkünü temsil eder. Çünkü O, içinde bulunduğu yaşam tarzını sevmeyerek şehirde yaşamak ister. Orozkul’un mili ve manevi değerlere/inanırlara “zırvalama” demesi, Sovyet Rejiminin hiç bir inancı kabul etmediğinin göstergesidir. “Amma yaman deden varmış senin! Yalnız kafanı pek saçma sapan şeylerle doldurmuş. Yolumuz komünizm yoludur. büyüyip adam olunca git bu adamın yanından. Belli; bilgisiz, kara cahilin biri.” (Aytmatov

2008:110) diyen Kazak Türk'ü askerın cümlelerinden Sovyet rejiminin izlediği ötekileştirme ve asimile politikalarının sadece Kırgız Türklerine karşı değil; hükmü altındaki tüm Türklere uygulandığını gösterir. “*Bu masallar bey oğullarının zamanında, yoksul halkı korkutup sindirmek için uydurulmuştur.*” (Aytmatov 2008:161) diyen Seydahmet ise yönetim karşısında asimile olmuş başka bir Kırgız Türküdür.

Ötekileştirilen yeni neslin temsilcisi olan “Adsız Oğlan”ın annesiz ve babasız kalması, değer/dil ve kültür taşıyıcısı olan aileden ve gelenekten mahrum kalmış Kırgız Türk neslinin durumunun sembolize edilmiş halidir. “*Ne annesini tanıyordu, ne babasını hatırlıyordu. Onları görmedi kendini bileli onlardan hiçbirini gelip onu ziyaret etmemiş, onu hatırlamış değildi.*” (Aytmatov 2008:35) Nesil taşıyıcısı olan babasının Issık Göl’e gelen beyaz bir gemide çalıştığını bilir. Rejimin ötekileştirme politikaları sonucu meydana gelen gelenek, kimlik ve kültürel kopukluk; isimsiz olan çocuğın annesiz ve babasız kalması ile yansıtılır. Anne ve baba, evrensel nitelikte kökeni ve yuvayı temsil ettiğinden bireyin “kendi” olmasının şartı, ebeveyne sahip olmaktır. Çocuğa değer aktarımını ve kimlik bütünleşmesini sağlayan ise nesil yakınlığı bulunan dedesi İhtiyar Mümin’dir.

“*Onun iki masalı vardı. Biri kendisindi ve başka kimse bilmezdi. Ötekini ise dedesi anlatmıştı ona.*” cümleleriyle başlayan romanda verilmek istenen mesajın bir kısmının dedenin masal anlatısında saklı olduğu bilinir. İhtiyar Mümin’in çocuğa anlattığı en önemli masallardan biri de “*Boynuzlu Maral Ana Masalı*”dır. Çocuk, bu masalı çok sevmektedir. “*Ama ben en çok Boynuzlu Maral Ana masalını severim. Dedem, Isık Göl çevresinde yaşayan herkesin bu masalı bilmesi gerektiğini söyler. Bilmeyene günah yazılmış.*” (Aytmatov 2008:17)

Boynuzlu Maral Ana, Kırgız Türklerinin kolektif bilinçaltı değerlerini yansıtan yüce birey arketipidir. Efsanede, Enesay nehri kıyısında yaşayan Kırgız Türklerinin uğradığı soykırımdan kurtulan kız diğerini erkek iki çocuğın Isık Göl kıyısına yerleşerek yeniden Kırgız Türk toplumunu ortaya çıkarmaları anlatılır. Bu yüzden İhtiyar Mümin, Sovyet yönetiminin bütün baskılarına rağmen Maral Ana’yı anlatır. Çünkü Maral Ana; İhtiyar Mümin için geleceğin geleneğe dönüşmüş biçimidir. İhtiyar Mümin: “*Marallar vurulmaz. Biz Buğu soyundunuz. Geyik Ana’nın çocuklarıyız biz.*” (Aytmatov 2008:142) diyerek Geyik/Maral Ana mitinin soyluluğuna ve tarihselliğine vurgu yapar. Maral Ana efsanesi, bize kolektif bilinçaltı belleği olarak sunularak hem geleceğin hem de geçmişin taşıyıcısı olan arkaik sembolü ifade eder.

Efsanede yok olma tehlikesiyle karşılaşılan Kırgız Türklerinin Maral Ana sayesinde kurtarıldığına vurgu yapılır. Bu inanışa, kurgudaki olay örgüsünde de yer verilir. Kamyon şoförü Kulubeg ve arkadaşları, kardan dolayı kayboldukları yolda bir tane maralın rehberliğinde kamyonlarını kolay bir şekilde çıkartarak doğru yolu bulurlar. Ayrıca Aytmatov, Maral Ana’nın bağımsızlık sembolü olduğunun bilinmesini ister. Romanda hem çocuk hem dede tarafından ormanda tekrardan maral/geyiklerin görülmesi, Kırgız Türklerinin rejimin ötekileştirme politikalarına dayanırlarsa ve kendi geleneklerine bağlanırlarsa tekrardan bağımsız olacaklarının müjdesidir. Ancak romanın sonunda *-yazara evrenselliği yakalatan-* bir trajedi ile karşılaşılır. Rejimin sembolik yansıması olan Orozkul ve arkadaşları, İhtiyar

Mümin'den ormanda tekrar görülmeye başlanan ana maralı ziyafet için vurmasını isterler. Tehdit ve zorbalığa dayanamayan İhtiyar Mümin, ana maralı öldürür. Oysa marallar çok uzun bir zaman sonra toplumu kucaklamıştır.

“Maral Ana”nın, Orozkul’un emriyle öldürülmesi ve bunun da geleneğin ve değerlerin taşıyıcısı olarak gördüğü dedesi tarafından yapılması, çocuğun gözünde, kutsal olanın katledilmesi anlamına gelir. Ötekileşmiş değerler dünyasından kaçarak kültür ve geleneklerine sığınan İhtiyar Mümin, sığındığı geçmişin bilgilerini yok eder. “*Maral Ana, doğada susturulan bir ses, kültürden kovulan bir değer ve bellekten silinen bir dönüş imgesi*” (Korkmaz 2016: 81) olarak çocuğun düşünsel evreninden silinir. Çocuğun kutsal bildiği Maral Ana’nın dedesi tarafından öldürülmesi, kendisi ve evrenle kurduğu bütün özgürlük bağlarını koparır. Çünkü “*Kurtuluşu temsil eden geyik öldürülünce artık çocuk için yaşamın bir önemi kalmaz.*” (Kolcu 2002: 199)

Roman boyunca kutsal mekân olarak bildiği Isık Göl kenarında, babasına yani Beyaz Gemi’ye ulaşmak için devamlı balık olmayı hayal eden “Adsız Oğlan”, öğrendiği doğruların yaşamdan ne kadar uzaklaşmış olduğunu ve inandığı bütün değerlerin çığnendiğini görür. Bu nedenle kendisini suyun kollarına bırakarak ölümü tercih eder. Aslında çocuğun bu asil tepkisi, bir anlamda ikinci bir doğuşun kapısıdır. Çünkü psikanalitik perspektifle bakıldığında balık, dölleyiciliği simgeler. Çocuk, su sembolü ile bilinçaltına; ana rahmine dönmeyi arzular. Balık imgesi bir nevi yeniden ana rahminde can bulup farklı bir zaman, mekân ve yaşamda yeniden doğmayı çağırıştırır.

İhtiyar Mümin, geleneği ve milli kimliği yutmaya çalışan rejim temsilcisi Orozkul’a karşı direnmez. Hâlbuki çocuk; kendisini suya atmakla kaçış düzeyinde de olsa gelenekten kopararak ötekileştirmeye, dejenere olarak ötekileşenlere tepki koymasını bilir. “*Atalarını tanımayanlar, kısa zamanda yozlaşırlar.*” (Aytmatov 2008:110) cümlesi vurgulamak istediği ana mesajı çarpıcı biçimde dile getirir.

5-Yüksek Fırınlar’da Ötekiler: Göçmen Türkiye Türkleri/Gurbetçiler

Göç, tüm toplumları etkileyen, insanlığın tarihiyle özdeş bir olgudur. Bir insanın doğup büyüdüğü bir ortamdan başka bir ortama göçmesi çeşitli zorlukları beraberinde getirir. Göçün farklı sebepleri de vardır: “*İnsanlar tarih boyunca doğal afetler, ekonomik darboğazlar, yapısal değişimler, can güvenliği, daha iyi bir hayat beklentisi, macera severlik gibi çeşitli sebeplerden dolayı göçmek zorunda kalırlar.*” (Yalçın 2004: V)

Türkler’in Almanya’ya göçü ise tamamen ekonomik temelli olup 1964’te Türkiye ile Federal Almanya arasında imzalanan “İşçi Göçü” anlaşmasına dayanır. 1973’e gelindiğinde ise Almanya’daki Türk işçi sayısı 900 bin civarında olacaktır. Yurt dışına giden göçmen Türkler; Alman toplumu içinde barınma, olumsuz çalışma koşulları, yabancı dil öğrenimi, genel eğitim, dışlanma gibi pek çok sorunla karşılaşır. (Morkoç 2015:487)Bu sorunlar, birey trajedisine toplumsal bir hassasiyetle yaklaşan romancıların

kurgulamalarına kaynak teşkil eder. Fakir Baykurt da Gurbetçi Türklerin bu sorunlarına kayıtsız kalmayan romancılarımızdandır.

Duisburg Üçlemesi'nin ilk halkasını oluşturan *Yüksek Fırınlar*, Almanya'daki bir Türk ailesinin sosyo-ekonomik değişim süreci içindeki çözülüşünü dile getirir. Avrupa'nın da en büyük sanayi bölgelerinden biri olan Almanya'nın Ruhr havzasındaki işçi sınıfının genel durumunu İbrahim Mutlu karakterinde simgeleştiren Fakir Baykurt, yabancılaştırmanın ve ötekileştirilmenin insanın ruhsal yapısını nasıl parçalayarak deforme ettiğini vurgular. (Akar 2011:1638) Fakir Baykurt'un *Yüksek Fırınlar* eserinde Almanya'ya göç eden Türklerin millî kimlikleri dolayısıyla çektiği sıkıntılar dile getirilir. Göçmen Türkler, Almanlar tarafından alt sınıfta insanları olarak köle ve öteki görülmüş ve en ağır işlerde çalıştırılmıştır. Türklerin ağır işlerde çalıştırılmalarının sebebi azınlık olmalarıdır.

Türk işçilerin çalıştığı bölümün şefi Meister Helmut, Türk işçilere sürekli çalışmalarını söyleyerek işçilere bağırır. "*Yok yavaş çalışmak! Anlıyorsunuz siz değil mi? Hızlı çalışmak var! Haydin sevgili benim Kollege'lerim!*" (Baykurt 2008:148) cümleleri, Almanların Türk işçileri "köle" olarak görmelerinin işaretidir. Ayrıca Almanya'daki Türk işçilerin en muzdarip oldukları konu, çalıştıkları işlerin ağırlığıdır. Alman patronlar, yabancı işçileri çok ağır şartlarda ve uzun zaman dilimleri arasında çalıştırırlar. İbrahim Mutlu, çalıştığı işin ağırlığından sık sık şikâyet eder: "*Biz ölüyoruz ateşin karşısında! 1800 derecede akıyor demir. Eriyip biz de akıyoruz. Daa önce aynı firmada üç yıl balyoz salladım. Eskisi boktu, yenisi bombok! Sıcak fırın başında buğu olup uçacağım.*" (Baykurt 2008:17)

"*Alman'ı ayağına çağırarak doğru değil; ama bir zahmet çıkıver yukarıya.*" (Baykurt 2008:47) diyerek kızını uyaran Dudu, Alman karşısında ezilmişliğin psikolojisini yansıtır. Bu ezikliğe sebebiyet veren durum ise Almanya'nın bütün kurumları ile disipline edilmiş bir devlet olmasıdır. Bu yüzden öteki görülen Türkler, Almanya'yı Türkiye ile karşılaştırdıklarında kurallara uymak zorunda kalır. Yazar, özellikle trafik ve görgü kuralları açısından Almanya ile Türkiye'yi karşılaştırmaktadır. Türkler arasında kurallara uymak, Almanya'ya uyum için ve Almanya'da hayatlarını devam ettirebilmenin ön koşuludur.

Herkes Avrupa'da yaşadığının farkındadır ve bunun ağırlığı ile yaşamını devam ettirmektedir. İçkili araba kullanan İbrahim'i Sabahat şu cümleyle uyarır: "*Öyleyse bu rezillik neyin nesi? Dolanıp direksiyona oturdu. Çalıştırdı motoru. 'Burası Avrupa! Çakallığın gereği yok!'*" (Baykurt 2008:199) Kemer bağlamamak bile Türkiye'de sıradan bir şeyken Almanya'da cezası vardır. "*Bir savunman Züriç'te dâva kazandı, duydun mu? Vekili olduğu adam göle uçmuş. 'Kemerli bağlı olmasa kurtarırdı kendini!' diye dayatmış. Hıristiyanlar, biliyorsun mucizeye inanır. Kazanmış dâvayı. Orda bağlamak isteğe bağlı, burada zorunlu. Ama istemiyorsan bağlama, cezası 40 mark.*" (Baykurt 2008:81)

Romanın devam eden kurgusal yapısında Almanya'da yaşayan Türklere, ikinci sınıf gözü ile bakılır. Bu da ötekileştirmenin olduğunu göstermektedir. Bu durum, İbrahim Mutlu'nun cümlelerinden anlaşılmaktadır: "*Üstünden iki yıl geçti, dönemedik ne yapalım? Artık dönemeyiz de!*" Konuşuyor kendisiyle. "*Niçin döneyim? Burada kıçım kazık mı batıyor? İkinci sınıf diyorlar. İsterse on üçüncü sınıf olsun! Karnım*

doyuyor ya! Kimseye muhtaç değilim ya! Birkaç bin mark borcum var, ama o da mal karşılığı! İşte kız gibi Opel altımda!”(Baykurt 2008:94) Hatta Almanlar, Duisburg şehrinde Türklere yabancı/öteki görüldükleri için evlerini kiraya vermemektedirler.

Romanda ötekileştirme, ötekileşen birey Koca İbrahim’de aidiyet sorunu meydana getirdiğinden beraberinde bu sorun yabancılaşmayı da körükler. Fromm’a göre bir birey, kendini yaşamsal tecrübesinde kendini bir yabancı gibi görmeye başlarsa o zaman yabancılaşmış demektir. (Aşkaroğlu 2016:11) Öncelikle kendilik/öz değerlerine yabancılaşma şeklinde görülen bu durum, öykünülen kültüre benzeme menşeli kendine yabancılaşmadır. “Kendi cellâdına âşık olma/Stockholm sendromu” olarak tanımlanan bu durum, modernitenin de etkisiyle derinleşir. Güçlü ve kendilik değerlerine bağlı birey tipolojisinden, yabancılaştırarak çürüten maddeselliğe doğru ilerleyen Koca İbrahim, kendisini öteleyen yabancı bir toplumu kendi değerlerinden üstün görür. “*Alman demek, sağlamlık demektir. Alman hangi işi çürük yapar ki bu işi de çürük yapsın.*” (Baykurt 2008:90)Koca İbrahim’in şahsında, göçün etkisiyle “Dış Türkler” ile isimlendirilen göçmen Türklerin sosyolojik boyutta geçirdiği kültürel ötekileştirilmeye ve kimliksel evrilmesine tanık olunur.

Sonuç

Ötekilik, bireysel boyutta benlik yapılanmasının şekillenmesine etki ettiği gibi sosyolojik boyutta da ulus bilincinin ve milli kimliğin inşasında etkilidir. Tarih boyunca ötekilik bilinci ile bir çok ulus/devlet, kendi ulusal milli kimliğini yapılandırır.

Roman ise özünde barındırdığı çatışma unsurundan dolayı ötekileştirme ve ötekileştirilme sonucu ortaya çıkacak olan fikirselle ya da eylemsel çatışmalara kurgu alanı olur. Nitekim tarih; fikri ve edimsel çatışmaların artalanı, birey/ben ya da ulus/biz bilinci kaynaklı olduğunu gösterir. “insan” gerçekliğine odaklanan roman ise ötekilik sonucu bireyin mağduriyetine ilgisiz kalmaz. Bireyin trajedisine şahit olan her hadise, edebiyatta ve bilhassa romanda yankısını bulur.

İncelenen beş romanda bu trajedi; çeşitli sebeplerden dolayı anavatanlarından ve öz yurtlarından ayrı kalan Türklerin dışlanma politikası ve kendi yurtlarında öteki görülen Türklerin asimile faaliyetleridir. İlk iki romanda (*Hilal Görününce ve Benim Gibi Biri*) Kırım Türklerinin 19. ve 20. yüzyıldaki ata mirası topraklarında yabancı ve öteki görülüp kültürel değerlerinden koparılmasının ve öz vatanlarından ayrılmasının çilesi dile getirilir. Üçüncü romanda (*Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?*) Kıbrıs’ta yıllarca komşu olarak yaşamış Türk ve Rumların dış güçlerin etkisiyle birbirlerini ötekileştirmesi, Naciye/Eleni’nin şahsında sembolize edilir. Dördüncü romanda (*Beyaz Gemi*)küçük bir köyde yaşanan ötekileştirme ile Sovyet/Rus rejiminin bu politikadaki tesiri hissedilir. Ötekileştirmeye ve rejime karşı küçük bir çocuğun sessiz ama asil bir protestosu vardır. Son romanda (*Yüksek Fırınlar*) ise diğer romanlar gibi öz vatanlarından kovulma yoktur. Bu romanda ekonomik nedenlerle Almanya’ya göç eden Türklerin yurtlarından ayrılarak yeni bir kültürle tanışmanın şaşkınlığı ve ezikliği

dramatize edilir. Romanlarda “Dış Türkler”in öteki görülme trajedilerine ayna tutulur.

İlk dört romanda ötekileştirilmenin pozitif etkisiyle Kırım ve Kıbrıs Türkleri, öz vatanlarına ve kültürel değerlerine -ötekileştirilmeye rağmen- daha çok sahip çıkarlar. Burada saflara ayrılma belirgindir. *Beyaz Gemi*'de ise Kırgız Türklerinin kimliğine sahip çıkma azmi akamete uğrar ve roman mutlu sonla bitmez. Nitekim romanın başında iki masalın da yok olup gitmesi, bu akametın işaretidir. Son romanda ise ötekileştirilmenin negatif etkisi olan ötekileştirene öykünme, onun kültürünü benimsemeye çalışma ve arada kalma vardır. Almanya'ya göç eden Türklerin yaşadığı bu zorluklar, roman kahramanının psikolojisine yansıtılır. Bu algılamada önemli mihenk taşı; Kırım, Kırgızistan ve Kıbrıs vatan toprağı kabul edilirken; Almanya'nın vatan toprağı kabul edilmemesidir. Ötekileştirene bakışta, bu perspektif önem arz eder.

Kaynakça

Akar, Yeliz, (2011), “Fakir Baykurt'un Romanlarında Yabancılaşma ve Aidiyet Sorunu”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/3, Summer.

Alatlı, Alev, (2009) *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?*, İstanbul: Everest Yay.

Arıkan, Gülten, (2003),”Avrupa-Türkiye İlişkileri ve Değişen “Öteki” Tanımları”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, C.20, S.2, s.61-71.

Aşkaroğlu, Vedit, (2016), *Trajik ve Modern/Triolojik Bir Çözümleme* Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Ataş, Halil, (2014), *Tanpınar'ın Ders Notları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Aytav, Erkam, Tufan,(2011), *Türkiye'de Öteki Olmak*. İstanbul: Mavi Ufuklar Yayınları.

Aytmatov, Cengiz, (2008),*Beyaz Gemi*. İstanbul: Ufuk Yayınları.

Baykurt, Fakir, (2008), *Yüksek Fırınlar*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Çetişli, İsmail,(2008), *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çokum, Sevinç, (1985) *Hilal Görününce*. İstanbul: Cönk Yayınları.

Çokum, Sevinç, (2004), “Sevinç Çokum'la Söyleşi: Yazmak İnsanın Kendisi ile Savaşdır”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, sayı 51, Ankara, Mayıs.

Dağcı, Cengiz, (2005), *Benim Gibi Biri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Davutoğlu, Ahmet,(1996), “Medeniyetlerin ben-idraki”, *Divan Dergisi*, S.1, s. 1-45.

Dayı, Hüseyin, (2008), *Türkler ve Ötekileştirdiklerimiz*. İstanbul:Timaş Yayınları.

Dervişoğlu, Efnan ,(2014), “Yitirilmiş Toprakların İçimizdeki İzi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* Cilt: 7 Sayı: 35 Volume: 7 Issue: 35

Eskici, Zeynep Gizem, (2019), “Bauman’dan Kimlik Üzerine” *Söylenti Dergisi*, 2019.

Güder, Süleyman, (2016), “Milliyetçilik Tartışmalarında Tarih ve Geçmişin Rolü: Eric J. Hobsbawm ve Anthony D. Smith’in Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi”, *İnsan ve Toplum*, 6 (2).

Habermas, Jürgen,(2013), *Ötekiyle Olmak, Ötekiyle Yaşamak*. (Çev. İlknur Aka), İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.

Huntington, Samuel, P., (2007), “Medeniyetler Çatışması mı?, *Doğu - Batı Düşünce Dergisi- Medeniyetler Çatışması*”, S. 41, s. 83-108, Ankara.

Kantarcıoğlu, Sevim, (2008),*Yakınçağ Tarihimizde Roman*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Kaplan, Mehmet ,(1990), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karaduman, Sibel,(2010), “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, *Journal of Yaşar University* 17(5).

Keyman, Fuat., Mutman, M. & Yeğenoğlu, M. ,(1996), *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark*. İstanbul:İletişim Yayınları.

Kocakaplan, İsa, (1989), “Sevinç Çokum İle Dış Türkler Üzerine Sohbet”, *Türk Edebiyatı*, S. 189.

Kocakaplan, İsa, (2010), *Kırım’ın Ebedi Sesi Cengiz Dağcı*. İstanbul:Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Kolcu, A.İhsan., (2002), *Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov*. Ankara: Akçağ Yay.

Korkmaz, Ramazan, (2016), *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*. İstanbul:Kesit Yay.

Millas, Herkül,(2000), *Türk Romanı ve Öteki/ Ulusal Kimlikte Yunan İmaji*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Morkoç, Ayvaz, (2015), “Fakir Baykurt’un Duisburg Üçlemesi’nde Almanya’daki Göçmen Türkler’in Karşılaştığı Sorunlar”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt :13 Sayı :1

Özdemir, Hakkı,(2011), *İkiz Hayaletler/Roman ve Şürekâsı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Parla, Jale., (2013), *Donkişot’tan Bugüne Roman*. İstanbul:İletişim Yayınları.

Sabatos Charles, D., (2014), *Mit ve Tarih Arasında: Orta Avrupa Edebiyat Tarihinde Türk İmgesi*, (Çeviren: Oğuz Cebeci). İstanbul: Bilim-Kültür-Sanat Yayınları.

Solak, Caner, (2013), “Ahmet Midhat’ın Çingene Adlı Romanında Ötekine Duyulan Arzu Üzerine Bir İnceleme”, *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, S.8, s. 33-56, İstanbul.

Subaşı, Necdet, (1999), “Öteki'nin İnsan Hakları”, *İslamiyat Dergisi*, C. 2, S.2, s.85-96.

Şahin, Seval, (2011),”Edebiyatta Öteki ve Sevinç Çokum Örneği-Bizim Diyar, Hilal Görününce”, Ağustos Başağı ve Çırpıntılar Romanlarında Öteki, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*.

Şengül, Abdullah, (2007), “Edebiyatta Ötekilik Meselesi ve Türk Edebiyatında Öteki”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S.15, s. 97-116.

Timur, Taner, (2002), *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Türkçe Altın Sözlük, (1999), İstanbul.

Türkçe Sözlük, (2005), Ankara.

Yalçın, Cemal, (2004), *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

Yılmaz, Hakan, (2006), *Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler*. İstanbul:Timaş Yayınları.

İnternet Kaynakları

[https://www.academia.edu/38502112/Anthony D. SmithMilli Kimlik %C3%96zet](https://www.academia.edu/38502112/Anthony_D._SmithMilli_Kimlik_%C3%96zet), Erişim tarihi: 25.06.2020

*<https://www.birgun.net/haber/benedict-anderson-hayali-cemaatler-in-izinde-bir-asya-uzmani-98333>, Erişim tarihi: 25.06.2020